

Хানты ясайд

ПЯТНИЦА

12 февраля 2016 года

№ 3 (3447)

www.khanty-yasang.ru

Основана 1 ноября 1957 года

Наука хатла!

Тাম
номерайн
лүңтаты:

10

8
Г.П. Проскурякова
Тюмень воши
шуши мир
культура вөрт тэл

9
Ихушъяц няврем
тাযом ханты ими
М.К. Аликова
вэлупсэл олдэн

11
Хутыса вой-хүл
велпэслуман,
вүлзы давалман
вэлтэй шуши
мирят нётлыйт

12
Ханты не
М. Антонова
Нижневартовск
воши шуши мир
вөрт түвман вэл

16
Ёмвоши шуши
мир йис хурат
ванлтупсы
пүншсы

Кина хানты ими оләңän

«Вәлупсы вәнтән» нәмуп кина «Най Аңки» емәңхәтдәт пурайн мира ванлтäлы.

Тäm кина хур Ксения Артеева ләштäас. Тäm ут вәнт шушийн вәлты хানты ими Анна Ним-

перова оләңän. 2015-мит одн Эстония мүвн финно-угорской кинайт күтн тäm хур нух питäс.

«Вәлупсы вәнтән» нәмуп кина юхтаты вантты. Мосл лупты, «Най Аңки» нәмуп кина ванлтäты вер 14-мит пүш Югра мүвн 2016-мит одн тэнлуп

тылаш 26-мит хätл вүш эвәлт ай кер тылаш хәл-мит хätл вәнты питл.

Хানты ясäңа тулмаشتас

Ульяна МОЛДАНОВА

Поступсэт пасыра хানшыйт

Ас хälтү тылаш 28-мит хätлдän округ дума мирхот пурайн депутатат хоттат тайты ёх пätty поступсы пасыра вөрсät.

Вантэ, сыры ар нартупäн хоттат вәлты иса ёх хотдал йилпatty щира кашäң тылашн вух сухуптäсät. Интäm 70 ода ювум ёх пätty ветъяң процент тäm вух Россия мүв бюджет эвәлт

сухуптäты питлү. 80 ода ювум пиräш хуятäти щи вухäт иса сухуптäты ѹн мосл, лыв пätэда государства вух мäл.

Щи нётупсы вухн округевн 17 щурäс хানнех мäлү, лыв тäm

од Ас хälтү тылаш вүш эвәлт нётлыйт.

Щäлта щи хätлдän йилуп поступсы вүсы, хутыса округевн нявшемäт ўшколаяти лапäтты питлыйт. Сыры иты иса нявшемäт и пүш лапäтлыйт, и нявшем пätty округ вухäт эвәлт 44 шойт вух сухуптäлы, йивлыш-аслы, мәшäң,

ар нявшемäң, шимл вух тайты щемьяйтäн енумты пушхиет кät пүш лапäтты питлыйт, лыв пätэда 200 шойт вух и нявшемäт мäлү. Сыры кät поступсы щи вэр пätty ләштäтман вәс, ин депутатат и поступсы вэрсät.

Надежда РАГИМОВА

Мүвев давалтү вөрät

Тäm ванäн мүв-авäт вөрät тэты департамент хуша вәлты общественной тäхи ёх ѣктäшшилдäсät. Лыв нух вантсэл, муй иты 2015-мит од мäр мүв, йинк па вәнтäт давалтү вөрät тэсийт.

Щиты оләң ясäң мүв-авäт вөрät тэты тäхийн рәпитеттү хэ **Василий Туленков** лупäс. Уша йис, мүн мүвевн вүл єнмälтү тäхи яма рәпитеттү питäс. Тäm ол Дацал юхана ай муҳсäнäт па па хүлät єсäлдäсät. Мет така вантман па давалман тайты мүвät па дорät,

вөрät тэты кәща хэ Дмитрий Наливайко ясäң щирн, ин мүн мүвевн хүл єнмälтү тäхи яма рәпитеттү питäс. Тäm ол Дацал юхана ай муҳсäнäт па па хүлät єсäлдäсät. Мет така вантман па давалман тайты мүвät па дорät,

йинкät вөрät тэты тäхи кәща хэ **Павел Ващенко** ясäң эвәлт уша йис, тäm суртät өхтäйн и елдлү рәпатаел ләштäт. Ёхат така вантман па давалман тайты мүвät па лорät, йинкät вөрätтэты тäхи кәща ими **Татьяна Меркушина** ясäң щирн, ин лыв «Нумто» нәмуп давалман тайты тäхи хуша нүшайт поступсы щирн түнматдäт. Елды мирхотн рëт

мүвät пида рәпитеттү тäхи кәща хэ **Евгений Лавров** путäртäс, муйсär нётупсэт вәнт шушийн вәлты ёх кеша вөрäнтсайт. Щи юпийн Югра мүва юхтыйлты мойн ёх оләңän мүв-авäт тäхийн рәпитеттү не **Инна Арканова** ай павтäс. Тäm вөрät елдлү па тэты питлайт.

Ульяна ДАНИЛО

Ассамблéя ёх рәпата

Округ дума мирхот елпийн шуши мир Ассамблéя ёх ияха ѣктäшшилдäсät па арсыр мости вөрät нух вантсэл.

Мет оләңän нявшемäт вәлупсы арталаты тäхия Т.Д. Моховикова паваттү оләңän путäр мäнäс. Татьяна Дмитриевна мäнум одн ищимäш рәпата тэс. Лёв путäртäс, муй 2015-мит одн щи вэр өхтäйн тывäс, муйсär нүшайт пида мир лёв хущедаюхтыйлдäсät. Кәща не лупäс, шуши хуятäт суртлал оләңän лёвела

шимл непек хানшläт. Мудтыкем лёв нүшайт вөрдлal пида Ассамблéя депутатат хуша мäнлät.

Т. Моховикова лупäс, хуты тäm ванäн лёв Сүмäтвошрайонаяңхты вүттäл, ләдн кäши-мäш тайты нявшемäт вәнлтäты вэр нух ар-талаты. Щи оләңän лёв хущеда пищма юхтäс.

Мосл лупты, мäнум

дума мирхотн Т. Моховикова нявшемäт вәлупсы арталаты хуята паваттү.

Е. Айпин «Вестник Ассамблéи» газета оләңän путäртäс. Сыры тäm непек «Слово народов Севера» нәмпü вәс. Юхи хäшум ут Ёмвош округ 85 ода юкантсы. Тäта арсыр вулан вөрät, мäнум «Литература ол» па округев вулан хানнехуятт оләңän хানшман вәл. Е. Айпин нявшемäт вәнлтäты

хэ Георгий Тарасович Величко оләңän путäр хানшäс. Анатолий Кауртаев мäнум одн 80 тäла йис, лёв однедн Ирина Самсонова ясäң тэс. Щи тумпи айлат ёх стихят па Пантелеимон Кириллович Чейметов (Пантелеимон Еврин) 1913-1947 одатн вәлум мет оләң вухаль писатель хуят хানшум путäр «Кät велпäс хэ» лёңаттү вөритлätты.

Надежда ВАХ

Округ кэща не манум од олдэн ясай тэс

Ас хэлтэй түлдэц 28-мити Ёмвоши округ дума депутатат 53-мит мирхота ёктэйгэдэйт. Щата ийлуп поступсээт вантсэт па итэх катра непекэт еша пасыра лэштэйт. Мирхоти вэс округ кэща не Наталья Комарова. Лёв ясай тэс, хутыса 2015-мит од мэр округ правительства ёх рэпиттэйт.

Наталья Владимировна ясайдал ширн, манум 2015-мит одн экономика вэрт пасыра яисэт:

- Манум одн экономика вэрт давалты па нух алумты щира мён яма рэпиттэй. 2015-мит одн валовой региональной продукт кэт триллион 918 миллиард шойт вуха яис. Россия мувюн бюджета 15 процент вух Югра мувевин рэпитты тэхет эвэлт яисэт. Ин мён мувевин еша шималшак мувилдипити вуйвуды, 99,2 процент кем, тэп 2014-мит од киньши еша аршака яис.

Манум од Ас нопатты түлдэцн Россия мув Президент поступсээт мэс. Щи поступсээт хуват Югра мувевин кэща ёх яма рэпиттэй. 2014-мит од киньши 2015-мит одн округ бюджета аршак вух яис. Союмная вуюм вухат 2014-мит од иты хэштэйт.

2015-мит одн валовой региональной продукт кэт триллион 918 миллиард шойт вуха яис.

Тэп округ мир елды вэлупсэл оддэн нэмэслэйт. Вантэ, 2015-мит одн лэтуута па пурмасэт тындал вэна өнумсэт, мир рэпата түлдэш вухдал итэх тэхетн ая яисэт. 2015-мит одн 2014-мит од киньши округ мильты түлдэш вухдал 93,1 процента шималшака яисэт.

Мосл лупты, хуты бюджетной тэхетн рэпитты ёх түлдэш вух щи кемн хэштэйт. Югра мув правительства ёх 2015-мит одн ар вэрсэт,

лэлн мувевин шималшак хяннехэх рэпатаильы вэс. Университетэйт, коллежжэт етшуптэйт ёх вэнлтум вэрел хуват елды стажировка щира рэпиттэйт. Щиты Югра мувевин хэлум щурас хяннехэх ийлуп рэпата

Югра мувевин хэлум щурас хяннехэх ийлуп рэпата вэйтэс па 23 щурас хуят кэт-хэлум түлдэц мэра рэпата вусэл.

вэйтэс па 23 щурас хуят кэт-хэлум түлдэц мэра рэпата вусэл. Мосл лупты, хуты интэм атэлта вэлты ёнкет муй ашет, ар няврем өнмэлти ёх, ешавэл пенсия мэнти хуятт, кашимэшэн ёх мёт сырья рэпата вусэл. Дыв эвэлтэда манум одн 921 хяннехэх рэпата вэйтэс. Щи эвэлтэд, хуты Югра мувевин шимл хяннехэх рэпатаильы вэл, щит 0,5 процент иса ёх эвэлт.

Н. Комарова лупас, хуты социальной защиты тэхийн округ мир паты 91 нэтуупсы вэл. Югра мувевин 2015-мит одн 370 щурас хяннехэх нэтуупсы вухн мэсийт.

Булан далын Победа

2014-мит одн киньши 2015-мит одн округ бюджета аршак вух яис. Союмная вуюм вухат 2014-мит од иты хэштэйт.

хэтд юпийн 70 од манум. Щит паты манум одн далын далясум ёх яма па тэса нэйтэйт, 1626 хяннехэх хотдал ийлдэлтэйт. Щалта иивлы-аслы нявремэйт ищи нэйтэйт. Округевн нявремэйт хотдэн шималшак няврем вэлты

хэштэйт. Мосл лупты, 2011-мит одн щита 550 няврем вэс, интэм тэп сот кем няврем щимэш хотдэн вэлты хэштэйт.

Ёмвоши район Ярки кэртэн лэтуута өнмэлти тэхи омассы, 2015-мит одн щит тэхийн яма рэпиттэйт. Округевн одн мэр өнумты лэтуута тыныты вэрн, войт өнмэлти вэрн яц мултас миллиард шойт холумтсы. Манум од лүнэн вэн йинц вэс, щит паты войт өнмэлти хуятта турн дэштэйт лаварт вэс. Щи вэра Югра мув правительства эвэлт 85 миллион шойт вух сухуптэйт.

Округ кэща не ясай-далын ширн, манум одн мэр округевн шималшак ийлуп хот омассы, щит

**Социальной
защиты тэхийн
округ мир паты 91
нэтуупсы вэл. Югра
мувевин 2015-мит одн
370 щурас хяннехэх
нэтуупсы вухн мэсийт.**

964 щурас квадратной метра, сырь олдт иты и миллиард щурас квадратной метра хот омасы мосас. Дыв лупас, хуты ийлуп хотдэн тындал шимла яисэт, и квадратной метра паты тындал 7 процента ая яис, Сэргханл воши - яц процента, Нижневартовск воши - 15 процента.

Манум одн округ хуваттын шуш и мирят, айлат хотдэн ёх, айлат вэнлтэйт хуятт па па ёх хотдэн лэтты щира нэтуупсы вухат паты 17 миллиард 400 миллион шойт вух сухуптэй. Мён мувевин «арендной» нэмпи хэлум хот омассы, щит

Ёмвоши, Нефтеюганск па Сэргханл воштэн. Щата округева рэпитты юхтум ёх паты 350 хот иса мосты утдэн вэлты щира лэштэйт.

Наталья Владимировна лупас, хуты манум одн округевн 284 ар нарутгай хот ийлдэлтэй.

Округ хуваттын мир тэтийн иса тутаан хопдта ийлуп моторэт

**Манум одн далын
далясум ёх яма па
тэса нэйтэйт, 1626
хяннехэх хотдал
ийлдэлтэйт.**

омассыйт, лэлн лүн мэр мир Ас па арсыр юханайт хуват арсыр тэхета яма яхты щир ат тайсэт.

Кэща не лупас, хуты округ хуваттын манум одн нявремэйт вэнлтэйт, хэлтэйт мэр тайтэйт 27 хот омассы. Интэм ай нявремиет хэлум ода ийтэдн садика яхты питдэйт.

Манум одн Нефтеюганск хуши па Ёмвоши «Канториум» нэмпи нявремэйт паты технопаркн пүншсынайт.

Югра мувевин мир тэланца вэлты щира ар вэр вэрлэ, тэтаа 12 ям па вэн пэльница рэпитл, хута вэрел тэса вэты хуятт рэпитдэйт. Интэм кашэн кэртэн ям леккар вэл.

Наталья Владимировна лупас, хуты дыв щи мирхота яма лэштэйлэйт, иса департаменттэй кэща ёх пила путартэй, лэлн уша паватты, хутыса манум 2015-мит од манас. Па дыв нэмэслэйт: «Интэм щимэш лаварт пуряа яис, и тэхийн омасы ён рагх. Ийлуп па тэланца ёр пила елды шашты мосл. Нэмэслум, хуты 2016-мит одн ишти яма рэпитты питлүв».

Надежда НОВЫХОВА

**2016-мит од –
Няврэм ода альшьсы,
ширн «Торум Маа»
музей ёх хэлмит пүш
няврэмтэй па айлат ёх
пэты «Легенды Торум
Маа» нэмши кэсупсы
дэштэйт.**

«Легенды Торум Маа» нэмши кэсупсы

Щи кэсупсы нял нэм хуват вёrsы: «Сорни пүн», «Вэнт ёх олдчан йис пуртэр», «Остров ремесел», «ЭтноФото».

Шята 6-25 од дуват няврэмтэй па айлат ёх кэсты веритдэйт.

Щи кэсупсы олдчан айкел www.torummama.ru; vk.com/torummama; www.facebook.com/torummama; twitter.com/TorummMaa хуша хэншман вэл.

**Хэнты ясана
тулмащтэс**

Людмила СПИРЯКОВА

Кэсупсы питл

**Ай кер тылдэш олдчнmit хэтл вүш эвэлт Югра
мүв хоттэл ёх кэсупсы олдчнти.**

Шята арсыр семьяйт күтэлн кэсты питлдэйт. Шит – мэтар од и хоттэл ёх и тэхийн рэпитум верн, йис вүш эвэлт рэт дэр нух дэрамтты, ар эви, пух тайты семья, шэкашты няврэм сималтды хоттэл ёх па

шуши мир семья. Тэм кэсупсыйн яцодмэр Югра мүвн вэлты хоттэл ёх кэсты веритдэйт. Тэта тэп тэса па яма вэлты, йис верэгтэлдэйтэты ёх кэсты пакдэйт. Щи тумпий 2016-мит од ёмвош округн ай няврэмтэй альса.

Щимаш вэрэйт унтасн мосаң шэкэштэй тёпиет хоттэл ёхн сималтды вүты питлдайт. Тэм кэсупсыя заявка нэ-пек Ас нопатты тылдэш 22-мит хэтл вэнтаты в [www.depsr.admhmao.ru](http://depsr.admhmao.ru) киты мосл.

**Хэнты ясана
тулмащтэс**
Ульяна ДАНИЛО

Рэттэйт вэлупсы давалман ат тайлдэйт

**Ай кер тылдэш олдчнmit хэтл вүш эвэлт вэн
кер тылдэш нивалдмит хэтл вэнтэй Югра мүв
хуваттыйн «Хоттэл ёх – Россия мүввэв пэты мэт
вулдэн тэхи» нэмши кэсупсы мэнд.**

Тэм кэсупсыя «Ай па вэн хуяттэй лэхсана вэлдэйт ки, хоти уй па пиш вэл», «Так хоттэл ёх – так Югра мүв», «Кина верты хоттэл ёх», «Мүн – тэлаа вэлупсы пэты» номинацияйт

хуват лэштум рэпарат социальной вэрэйт тэты департамент тэхия китти мосл. Мэт яма кэсупсы олдчан интернет www.depsr.admhmao.ru, www.pdu-gra.ru уша верты рэхл.

Тэм эмаш кэсупсы дэштэйт, лэлн Югра мүвн вэлты мир йис пуре вүш эвэлт тэм пуре вэнтэй хоттэл ёх вэлупсы, арсыр рэттэйт вэлупсы, рэпата олддалат вэсэйт па еллы давалман ат тайсэйт.

**Хэнты ясана
тулмащтэс**
Ирина САМСОНОВА

Мойн ёха шуши мир вэлупсы олдчан эмаш уша верты

**Щи олдчан природной ресурсыт департамент
хуши туризм вэрэйт тэты тэхи кэща нэ Инна
Арканова лупац. Лёв пилээда тэнлуп тылдэш
5-митн «Югра» нэмши айкелдэйт ажэлтэй тэхийн
вэйтантупсы вэс. Лёв эвэлтээда уша йис, муй
ширн тэм од туризм вэр дэштэйт питл.**

Тэндэл Югра мүввэва па мүввэйт эвэлт 500 щурас мойн хуят юхтыдэй. Лыв эвэлтээда ян щурас хуят па хон пелдэйт эвэлт вэсэйт. Тэм одн Россия мүввэва па ар мойн ёх юхтыдэйт, мэт ар – китайцэт.

Ин округевн 150 туризмической тэхи рэпитл, щит эвэлт 16 тэхи – федеральной реестра хэншсы, 11 – Югра мүвреестр хуша.

Инна Арканова ясэн ширн, тэндэл туризм вэр эвэлт 2,5 миллиард шойт вух налог сухуптэйсүй.

Ин мойн ёх пэты

ёх тэдэйт. Ин округев луваттыйн 15 тэхи вэл. «Тэм одн грант нэччүүтэй юкана лэштум вэр еллы тэты пэты мир субсидия вухн нэччүүтэй питлдайт», – лупац И.Г. Арканова.

Щи вэр олдчан пуртартман кэща нэ лупац, хути тэм ванэн «Югра лылдуптэй» тэхи ёх пила Нефтеюганск вош пүнэлн «Сибирский двор» хэр верты. Ин щята иса хэнты мир емэнхэтдэйт лэштэйт питлдайт.

Няврэмтэй од тэты пэты округевн няврэмтэй па хоттэл ёх пэты нэччүүтэй рүтэштэйт хэрэгт лэштэйт питлдайт. Ин рүтэштэйт вэр тэты ёх ашкола кэштэйт пила ишн рэпитетти питлдайт, лэлн няврэмтэй Югра па Уральской федеральной

округ хуват ат янхсайт.

Щи юпийн Инна Григорьевна лупац, хути тэнлуп тылдэш вүш эвэлт вэштэйт одчан путартты па альты ёх пэты нэччүүтэй аккредитация вэр лэштэйт. Ин хэт хуят вохты непек китэй.

Щи тумпийн мойн мир вэлты-холты хоттэй иши ямсыева нух вантты питлдайт. Тэндэл хэлум щимаштэхинуух вантты. Ин Югра мүвн кэйтсон мултас щимаш хот вэл, юхи хашум одчнти щит мет ара йис, вантэ, дыв сэтгээдаа вэр тэты ёх пүнштэй па питсайт.

«Моя Югра» нэмши сайт хуша иса туризм вэрэйт одчан айкелдэйт уша верты рэхл.

**Людмила
ЛОНГОРТОВА**

Округевн рүтүштәты ёх ара йис

Тәнлуп тылдәш 9-мит хәтәлән Ёмвош округ Пенсионной хот кәща не Татьяна Зайцева ай павтас, хутысаты тәм пүш рүтүштәты па нух нётты вухәт сухуптәты питлыйт.

Тәм одн страховой пенсияйт нял процент араттыя тәп ўн рүтүштәты хутытта нух алумдыйт. Тәм пүляң мүн мүвевн күтлуп пенсия 18700 шойт вух арат вәс, нух нётты юпийн 19200 араттыя йил. Рәпитетты вәншәк ёх вухәт вәйт лор тылдәшн вәна вәрдыйт. Страховой пенсияел иши вәнаиты питл, хән дыр рүтүштәты питлдät.

Хуйтат 2015-мит одн ай тәхет потты тылдәш вүш эвәлт интум вәнты рүтүштәты мәнсät, щи ўха индексация вух Ас нопатты тылдәш 31-мит хәтл вәнты вохты мосл. Щи пурая рәпитетты тәхет Пенсионной хота хәншәт, хуйтат рүтүштәты мир эвәлт

худна рәпитетдät. Елды лув ай павтас, округевн рүтүштәты хуят 3,9-кем процента ара йис па ин 410-кем шурас арат шимаш не-хә вәл.

Мосл лупты, материнской капитал вух РФ правительства поступсы рүүн 2018-мит од вәнты сухуптәты питлды. Ин щит 453-кем шураса йис. Мүн мүвевн 99600-кем хуят ўнкы вух паты непекн мәсыйт. 49-кем шурас семья щи вух унтас хота дәтсäт. 11,9% хуят няврәмдал вәнләттәя мәсät.

2015-мит од вүш эвәлт, хуйтат ўнкы вух ўн хултуптасат, щи ўх 20 шурас шойт вухн мәлдыйт. Щит вүты 23 шурас хуят нумас вәрсät па щи

вера 437-кем миллион шойт вух сухуптәсы. Т. Зайцева лупас, тәм пүш ўнкы вух тайты ёха хәс шурас шойт вүтыя ай кер тылдәш 31-мит хәтл вәнты Пенсионной мүй МФЦ хота непек хәнштес мосл.

Рүтүштәты мәнты вәр оләнан Т. Зайцева лупас, общероссийской щирн нәнäт 55 одн рүтүштәты мәнләт, хәйт - 60 одн. Увас мүвн вәлты мир вет ода сирышашк рүтүштәты питлдät. Рүтүштәты вух ўша паватты паты ненäта 20-кем олрәпитетты мосл, 17-кем од - Увас мүвн. Хә ўха 25-кем од стаж тайты мосл, 20 од - Увас мүвн. Интум мет шимл рүтүштәты вух вүты хәннөхә дапт од мәр рәпитетты мосл. Кашан од щи стаж вәна сунумты питл, 2023-мит одн 15 од араттыя йил.

Реональда ОЛЬЗИНА

Хәнты ясäнäн рок ар тывас

Тәм ванан Екатеринбург вошан «H-Ural» нәмпи этнорок группа ёх вухаль мир кулащты хә Руслан Проводников оләнан Лор вош хәнты ясäнäн «Увас мүвв Рокки» нәмпи ар па клип вәрсät. Ин щи ар па ай кина нәмасия касупсыя китсät, матаут «Финляндия - Россия» нәмпи общества ёх ләштäтсät. Щата нух питты ёх па хон пелäк Финляндия мүв хүват арт ариман яңхты питлдät.

Хәнты ясäна тулмащтас Людмила ШУЛЬГИНА

Шуши мир ариты па якты тা�хи

Ар мир ақтäшум хотн роман Ваньшаваит кәртäц не Маргарита Рябова «Варах най» арл арэмäслэ. Щиты ар сув хәлдäнман Ёмвошн округ шуши мир культура тәтү тা�хи пүншса. Щимаш тা�хи Югра мүв «Творческое объединение «Культура» тা�хиин рәпитетты ёх вәрсät.

Тäта кашан хәннөхә 1988-мит одн пүпип якум хот пурайн вәрум хурат шувалас. Щи тумпи хәнты па вухаль ёх нарасьюхат ванлтасыйт. Щалта творчества хот кәща ими Елена Исламуратова лупас, вантэ, шуши мир арән па моньшан вәлүпсы йилда сунумты ай ўха ванлтәтты мосл. Щи паты мүн тамаш тахи вәрсүв. Тäта айлат эвет, пухат шуши мир арт па якät вәнлтәтты питлдät. Елды мир ақмум хотн хәнты мир поэтесса **Мария Волдина** ясäн лупас:

- Вүшә вәләтаты, ешак мирие! Мүн хүв йисн

1970-мит оләтн хәнты павухаль ёхарлув, яклув ванлтәтты тахи пүншты нумас тайсүв. Щи паты тәм вәр - вән амäт. Вантэ, мүн ариты суванц арлув, мүн якты тәс яклув ай ўх сама пункты мосл. Лыв арсыр мирайт күтн мүн нәптән-йисäн яснеч елды ат тәләл.

«Югра дылнуптәты» тахи кәща **Александр Новьюхов** ай павтас:

- Иилда пүншум тайхийн мүн ин ванкүтлы вәйтантыйлды питлув. Ма нәмäслум, мирав суванц ар ин па сыйншашк сашты питл. Мет шопан няврәмät рәт ясäн вәнлтәтты питлдät. Щит

вән унтас.

Щалта культура вәрт тәтү тайхийн рәпитетты ими Надежда Костылева А. М. Сенгепов хәншум «Аня мүв» ар арийс. Айлат эвиет па пухиет яксät. Шуши мир ләмäтсүхат ванлтасат. Тәм ай ўх ин мет олән пүш мир ешалт ариты па якты долъсат.

Щи юпийн мира иилда вәрүм киникайт альсайт. Щи непек ат олән исторической наукайт кандидат **Татьяна Молданова** питэр тес:

- Щит 1980-мит оләтн Эстония мүв эвәлт хур хәншты ўх Эдгар Саар па па хуятт Югра мүв шуши мир ләмäтсүхат, пурмасат нух хура хәншадал. Ин щи утат мүн киникая вәрсәллув. Щирн 1980-мит оләтн мүн творчества хотн рә-

питум ўх дывты хәнты, вухаль мир вәлты вошата, кәртäта тәтъяслув. Тәм киникайт шенк яма мирав пурмас ванлтуман вәл.

Щалта кашан пурмас хәнты па вухаль ясäнäн хәншуман вәл. Сәрханл ясäнäн Аграфена Песикова, касум мир щирн Евдокия Нёмысова па вухаль ясäнäн Татьяна Слинкина нётассат. Тәм непек ётты паты вухн «Газпромнефть-Хантос» па депутатат Александр Филипенко, Еремей Айпин, Юрий Важенин, Василий Сондыков па Татьяна Гоголева нётсат.

Яхажутум мир пуртрэл воношумтән, хүлән ай нянь пила шай янышман елды тәсэл. Тамаш әмаш вәр Ёмвошн Ас хәлты тылдәш 28-мит хәтәлән вәс.

Ульяна МОЛДАНОВА

Айлат ёх шуши мир йис вера вәнләтәл

Марина Анатольевна Табун (Лихачева) Сүмәтвошн ай нявшемәт вәнләтәты ўшколайн рәпитет. Эвет-пухат вәнләтәты түмпү урокат юпийн «К истокам» нәмуп поступсы вўранән дывела шуши мират вәлупсы олаңан ай паватл па пурмасат вәрты вәнләтәл. Щалта лүңан «Сорни сэй» нәмуп рүтъщаты кәртән ай ёх пила иши рәпитет.

Марина Табун Лихачеват вухаль рәт эвәлт вәл, щи ёх Сүмәтвош районан Ванзетур па Анеево кәртән хуши вәлләт. Ёңкел па ащел Тэк кәртән вәснән, щит пәты Марина хәнтәт күтн єнмәс па ўшколайн хәнты ясән вәнләтәс. Щит пәты ясән вәллә, тәп хәнты щирн путәртты лүвела даварт. Вантә, ай пура вўш эвәлт дыв хотэлн хулыева рўш ясәнан путәртсәт.

Марина Анатольевна ёңкел рәт мүведн яма вәлди – Нина Филипповна Малюга ар ол Тэк кәртән күлуп кәщая рәпитет. Лўв хәнты арат яма арийс па ар пүш Сүмәтвошн, Ёмвошн, Урайн, Москвайн, Венгрийн, Эстонияин па па тәхетн вәс. Лўв тўрсыйл кät грампластинкая хәншман вәл. 1970-мит одн Клим Доровин пила «Пётәщь, Пётәщь, кўмие» ар щи путалыя хәншсәнән. Кимит ента ут «Увас мүв па Дальний Восток мират арат» щирн алъщалы, щита лўв ариюм арл иши вәл. Интум вәнты Тэк мир щитнән нух шавиман тайләт.

Марина Табун:

– 1992-1996-мит оләтн Ёмвош педучилище хуши вәнләтыйлсум. Щит етшуптумем юпийн од мэр Тэк ўшколайн рәпитетсум. 1997-мит ол вўш эвәлт Сүмәтвош ўшколайн учителя рәпитетлум. Мултарат ол завуч нәңа вәсум. 2008-мит одн Москвайн педагогической университет етшуптасум па вән непекән нәңа йисум.

«К истокам» нәмуп непек унташ нял класс вәнты нявшемәт шуши мир культурыя вәнләтлум. Йашкода кәщаев күш дәнхал, тәп щос ён тәрмал, ләдн ай ёх хәнты па вухаль ясәнәна вәнләтәты. Щит пәты хән нявшемәта шуши мир олаңан ай паватлум, муй лыв пила да пурмас вәрлув, луплум, муй щирн щитт шуши мир ясәнәнән алъщалыйт.

Кашан ол пухат па эвет пила

Бурна хатл па Тыләщ пори емәнхатлата яңхлув, щита арилув, яклув, эвет нарасьюхан юнтләт. Щалта нявшемәт вәрум пурмасат мира ванләтлув. Хән Сүмәтвош муй «Сорни сэй» кәрта мойн ёх юхтыйлдат, эвет-пухат шуши мир дәмәтсүх дәмәтман лүвела вўща ясән лупләт. Мосл лупты, емәнхатләт вәрты пәты ўшколайн арсыр дәмтут тайлув. Раиса Петровна Загородняя па Галина Матвеевна Руденко мүңева ернасат ваньщдат, эвет ёхат щив хурамат ёнтләт.

Хәлум ол «Сорни сэй» кәртән рәпитетлум. Щита вухаль ай ёх рүтъщадат, щит пәты интум лыв яснел вәнләтлум па ванкүтлды вухаль ясән передачайт вантлум. Рүтъщаты тাখевн ар нүм мүв нявшем рүтъщад. Лыв яң хатл мэр шуши мир ясәнәнән путәртты ён вәнләт. Щит пәты хән ай паватлум, муйсар хотати шушет вәлләт, муй хурасуп пурмас тайләт, хутысаты войхүләт алъщалыйт, лүвела хәнты па вухаль яснәт луплум. Мосл лупты, нявшемәт юнтәт унташ вәнләтлум, щит пәты лүвела шуши мир вәлупсы олаңан хәләннәт әмаш.

Там пүш вәртурт вәрты пурмасат олаңан эвета-пухата путәртсум. «Моньщат», «Хүләт па тухлән войт» нәмуп урокат әмшада тывасат. Нәмасыя хўл ух кавартсум па ай ёха моньщ моньщсум, муй щирн сорт ухана йис. Итәх эвет-пухат команда «Тахт рут» нем тайс па лүвела лупсум, муй щирн щи рәт тывас. Моньщан хәншман, катра йисн щакар вўлден хә вәс, лўв нәдам уркащас. Щит пәты вўлэтн щих пәрәнтсы па щи юпийн лўв тохтән воя йис. Щалта шуши мир моньщат эвәлт ай хуяташ уша вәрсат, муй пәты лўк вўрты сәмән тайл, хулщаты кўрәнвой па пасыр вәнт войт пастэк нюхи тайләт? И моньщан

моньщлы, илдатн Тәрум аци хулт дыкащас, пойтәк рава мәншәслә па нюхел ара вущкәслә. Щи нюхи пүләт па воята хәнләт, щит пәты арвой пастэк нюхи тайләт. Тәмәщ моньщат нявшемәта әмаш хәләннәтти. Муй хурас щи войт па пурмасат тайләт, лүвела каш вантты хушапан ванләтләдам. Ипүш эвета па пухата путәртсум, муй щирн Новьюховат, Неттинат, Отшамоват, Рябчиковат опрәш немат тывасат. Щит лүвела иши әмаш вәс уша вәрты.

«Сорни сэй» хуши арат па нараш суват хәләннәтти хушап иши вәл, щит пәты ай ёх пила «Угадай мелодию» хурасуп юнтән юнтлув. Мет сырьи лыв нараш суват хәләннәт, ёхат лупләт, муйсар нарасьюхан юнтал, щи юпийн щи ухрасат хәншты юхан непека хәншдат.

Рүтъщаты кәртәвн луңлтуштат вәрты ар дәмәтсүх тайлув па нявшемәт нәдам щиттат нух дәмтыйлдат. Ма эвәм па рүшат щиттат дәмәтты сәмәннат, ёхат щи дәмтуттат хур вўләт па «Одноклассники» хуши мира ванләтләт. Хәнты па вухаль ай ёх мулты пәты щиты дәмтыйлтат елемтләт.

Ма кät нявшем тайлум, Рональда Ользина пухема 16 ол, эвәм – яң тайл. Пухем «Сорни сэй» кәрта яңхты кашлы вәл, Варяем щата рүтъщаты шенк сәмән. Эвәм ўшколайн домра нәмуп нарасьюхан нарасл.

Рональда ОЛЬЗИНА

Мүң ияха катлাসман вәлтэвн нөмхүятн илдүй ён паватлыюв!

Ас хәлты тылдай 16-митн Нягань вошн финно-урграт Ассоциация пүншты пәта мирхот вәс. Щи мирхот мари мир постәты «Шорыкйол» («Ош күр») емәнхәтл вүраңан версы.

Вәйтантусыйн арсыр финно-ургской па па мирәт хәннөхүяттә вәсәт. Щимаш Ассо-

циация верты Владилен Третьяков мари хәнумәсн юхәтс. Лўв Нягань вошн вәлтэвн

«Сокровища Севера» немпи тәхия Сахалин мүв эвәлт «Нивхинка» община ёх юхтыйлдәт. Тәм тәхи Светлана Николаевна Игмаил имийн пүншсы. Лыв щи хўв мүв эвәлт тыв вельщи вохәнтсыйт.

Мәт олән путәр мәнәс, муй ширн тәм тәхи тывас. 2010-мит одн «Нивхинка» немн алъсәл, щи од вүш эвәлт рәпитеты тәхет рәт ясәнән нөмәтты ён рәхл. Щит костара ләштәтти па непека хәншты мосәс.

Светлана Николаевна ар од пурмәсәт ўккәтти па шавиты хотн рәпитет. Тәта лыв ар од юхды имет ияха ўктайшийлтти па янхты тәхи вәрсәт па ищи «Нивхинка» немн мәсәл. Тәм емәнхәтлән вәна ювум хуяттәй иис нарасьюхәтн мир пәты юнтсәт, ущхуль вәрт па

мари ёх күтн кәща хәял лўнтасл. Мүң вошевн уваң шуши мир шенк ар ўнтәм па мари ёх ищи шимл. Па мүң и финно-ургской мира лўнтасләв. Щит пәта мүнчева ияха катлাসман вәлтэвн мосл. Дәлн мүң ясәнлүв, культура па йис вәрлүв ён вәтшәты.

Тәм вулан вәр олән вәйтантусыйн общественной палата хуши рәпитеты хуят Н. Матко, вош кәща тәхийн па «Единая Россия» секретарь хуята кәпәрттә не Р. Дақукина ям яснәт лупсәт.

Мәт олән мирхотн координационной совет пирысы, щив А. Алфёров, Н. Ахмадуллина, В. Калачев, Л. Хомляк, Н. Щедрова лунсәт. Щи елпийн лыв «Югра

мүүн финно-урграт вәйтантусыйн мирхота па Ас-ургской айлат ёх тәхи 20 од постәты пурайн Ёмвоша янхсәт. Щи тумпи Наталья Ахмадуллина па Владилен Третьяков «Финно-урграт: ихурастап па щимаш арсыр мирәт» вәра ай кина китыйлсәт, хута хәлмит тәхия питсәт.

Мүң нәмәслүв, хуты кät мируп ёх ияха катлাসман мүң сырсыр ям мосты вәрт ләштәлүв. Мүң и финно-ургской мира вәллүв!

Наталья АХМАДУЛЛИНА (Яврова)

Хәнты ясңа тулмаشتас Надежда ВАХ

Вой-хўл велпәсләдәт

якәт ванлтәсәт. Ипүш тәс юл ёнттә не С. Игмаил тыв юхтыйләс па ләмәттә сухәт ванлтәтти хәр вәрәнтәс. Щи күтн мойң ёха арсыр юнтуттә аляс. Тәм вәрәнттә па арсыр каш тәтти тәхи хуяттәт мир пәты мирхоттә, емәнхәтләт, аритыякты хәртәт дәштәтләт. Щи кät тәхенән ияха

пүштуман вәлләнән. Вой муй па хўл сухәт эвәлт хурамән ләмәттә пурмәсәт ёнтләт. Вәрәнттән щи уттәт тыныдәт па щиты лыв вүх ёша паватләт. Интәм тыв арсыр хўл эвәлт вәрум дәтуттәт тәсәт. Лыв и хәтд Калмыкия ёх пила кавартум ләтуттәт мойң ёха ванлтәсәт па

щи щоснюки хота юхтум ёха еплән пулые унда вүты рәхәс.

С. Игмаил путәртәс, вантә, лыв ищи тәм хәтдәтти нух вантсәт, муй тәм тәхийн шенк яма ләтләт па әмәшләләи. Па пурайн тыв юхтәттән лыв ищи мира мосты уттәт тәдәт.

Светлана Николаевна лупас, тәм тәхия кашән хуята юхтыйлтты мосл, щи юпийн уша йил, муй мира ванлтәтти па тыныты. Вошан ёх арсыр дәтуттәт па пурмәсәт дәтсәт па щи эвәлт уша йис, муйсәр хўлт-войт па мосты уттәт па одн тыв тәтти. Вантә, щиты община ёх елды вуратләт па щи тумпийн яма па тәса рәпитетти дәнхаләт.

Раиса РЕШЕТНИКОВА

ДҮВ ОДАЧАН

Галина Проскурякова Мудыкэртэн Октябрьской районэн сэма питэс. Күтүп ёшколайн Сүмэцвош районэн вэнлтылдээ. Эхэт, 1970-мит одн, ёшкола етшуптунал кэмн Тюмень воша вэлты мэнэс. Мет одаёнд лув шенк Тюменской индустриальной институту вэнлтыйлты дэнхэс па тээп пирисупсы мэнум пурайн щив ён питэс. Иши одэтн вош хуши йилуп суконной комбинат пүншсы, мэта тэхия айлат ёх рэпата яхьсийт. Щит пэта Галина сырья текстильной училищай паеша ёхатшак техникумн вэнлтылдээ. Елды вэлты-холты ширэлн лув Москва хон вошеви ишти заочной ширин лёгкой промышленность институту етшуптэс па комбинатн рэпитэс.

— Галина Павловна, Муй пэта шуши культура пида рэпитты питсэн?

— Хэн 1990-мит одэтн Советской даш лэкки рохнемэс, арсыр мосты комбинатт муй вэн рэпитты тэхэт худьева лап тэхэртэй питсийт. Мүн хуцева шуши мирэт Комитет вельщи пүншсы па ма щив рэпитты вүсүюм. Иса щи вүш эвэлт па пенсия вэнты щи тэхийн рэпитсум. Щалта рүтшэлтэй мэнсум па нумэсн юхтсыюм, хуты муй ширин ёл щиты омэсты питлум. Сырыя ма, вантэ, арсыр оса тэхэт кэшайт пида сыр-сыр мосты верэт лэштэлтум. Щиты Тюменской область хуши вэлты шуши мирэт культура нух алумты щира «Миснэ» нэмуп тэхи пүншсум.

Мүн вошн вэлты верэнтты па ёнтэсты

ханнехуятт пила рэпитлув па лув вэрүүл пурмасэт муй сухэт унтасн арсыр ванлтупсэл дэштэлдүү. Итэх одэтн грантэй холумтлув па щи вухьтн Россия мүв сыр-сыр воштэн янхлув па ишти шуши мир пурмасэн алисупсэл вэрлув па арсыр хурамаэн хэнты муй вухаль дэмэтсухэт ед тынылув. Мүн хуцева щимаш верэнтты нечэт ин рэпитдэй, щит: Прасковья Лаульевна Борсоева (Тибичи) — юрн ими, Глафира Васильевна Саратина — вухаль ими Сүмэцвош район эвэлт па ма, ернас ёнтлум муй сэвэй вейт тийлум. Мүн тумпевн, тыв арсыр институттэй па университеттэй па вэнлтыйлты айлат хэнты эвет па пухэт янхлдэй. Кашаэн ханнехэ ишти шенк тэса па

Увас мир юис верэт самалдн тайлдэлдэ

Тюмень вошн шуши мирэт культура тэхийн Галина Павловна Проскурякова пида вэйтантыйдсум. Тэм не ин пенсияйн вэл па иштияа вэрэлтэй кэмалдн шуши ханнехуятт пэта «Миснэ» нэмуп тэхи пүншас, мэта ут унтасн хэнты, вухаль па юрн мир пурмасэт ванлтэй щир Тюменской области луватн лэштэлтэс. Муй ширин шуши мирэт культурыя вүянтэс, ма лувел иньшэссэм.

хурамаэн сыр-сыр шуши мир пурмасэт верты муй ёнтты хошл. Мосл лупты, хуты мүн ванлтупсы верты тэхева вэрэнтты ханнехуятт иса лув нумаслал ширин юхтэйдэй.

— Тэм ванлтупсыйн мэта хуяятт вэрүүл пурмасэт пунсайт?

— Тэта арсыр дэмэтсухэт па пурмасэт, мэта утт иса мүн нечлувн тэса па хурамаэн вэрсийт. Севум вейт ма лэштэлтум. Ма тумпемн, Наталья Павловна Шесталова Ванзетур кэртэн Сүмэцвош районэн вэлты не щимаш хурамаэн вейт тийл. Лув рэпата яхьсийт. Игрийн вошн вэлты имет сырсыр аканят ванлтупсыя китсэйт. Итэх дэмэтсухэт па пурмасэт ма ёнкем шэндээлтэй эвэлт хэшсэйт. Мосл лупты, муй ширин вэлтупсы хувьтн лув шенк тэса вэрэнтты нечнэ ханнехуятт дэштэлтэй. Щалта тэм ванлтупсэн пэсандэвн тунтн эвэлт дэштэлтум хуша пэйт, воньшупт, ийнлэйт па па ай пурмасэйт, щит иса ар тэхетн па мүвэтн хэнтэтн муй вухалятн емэнхэтдэйт мэнум пурайн майдасыюв. Катра, вантэ, мүн хуцеватэй илэм пэсана ванлтупсыя түвум пурмаслув дэштэлтэй. Юхи хэшум одэтн вэрэнтты ханнехуятлув шенк сэмэ-

на рэпитты питсэйт, щит пэта ин аршак дэмэтсух па пурмас тайлдув.

— Нын ёши ёнтуум сухэт муй вэрүүл пурмасэт, алдаа, тэмаш ванлтупсэлт пурайн мэты ханнехуяятт яма дэлтэйт?

— Мултас сух муй пурмас ки тайлдув, щит вельщи ед тынылув. Тэта, Тюмень вошн, ханнехуяятт ар пурмас мүн эвэлтэва иштияа шенк ён дэлтэйт. Хэн арсыр мүвтэл мир ванлтупсэл Москва хон вошевн мэндэйт, щи пурайн шенк яма түнэслдүв.

— Муй наэн Увас мирэт хэтдэйт одаёнд, мэта утт кашаэн сүсн Тюменской области мүвн пүншэйт, лупты веритдэн? Муй унтас нынана щимаш хэтдэйт тэдэйт па муя щиттэй иса нын хущана лэштэлтэйт?

— Мүн Тюменской области мүвевн, вантэ, юис пурайн вүш эвэлт хэнтэт, вухалят па юрнэт вэлдэйт. Юхи хэшум одэтн ям ар ханнехэ шуши мир хуяятлув эвэлт област мүвев луватн арсыр ай кэртэйтн па вэн воштн вэлты питсэйт. Щит пэта тэмаш Увас мирэт емэнхэтдэйт тэтаа пүншти питсийт. Мүн па щи хэтдэйт сыр-сыр дэмэтсухэн па пурмасэн ванлтупсэл дэштэлдүүв па веритты кэмн шуши ханнехуяятлув шенк сэмэ-

Владимир ЕНОВ

*Ин тাম хәтд вәнты
Эхәт юхан ай кәрт
хуша и ям каркам
имие – Матрёна
Кирилловна Аликова
вәл. Лўв пираш
пелкәда ювмад
артан кәт ай пухчал
па упиел пила сема
питум мүвәла ши
вәлматас. Щи ям имие
олаңдан ма ләнхалдум
еша мира айкең путар
паватты.*

Лўв 1937-мит олн лўн күтуп шәңк тылдәшн 9-мит хәтлән, тарум пелца вой-хўл күтн сема питас. Вәс мәт тыхәл пәты, ихущъяңмит ай пушаша. Щи пәта па щи упилалн, яйладн алъящәси «Мет ай, шенк ай».

Аңкел Евдокия Ивановна Молданова (Туполева) Полнават вош мүв эвәлт вәс, йивләң хотн Вош юхан кәрт хуша өнумас. Иса мирн Поднават имия алъящәси. Вера ям араң ими, и сохтум ар сувал пила вәлмал нәпәт щи вәс. Ащел – Кирилл Петрович Молданов, щи йисн Пәтәр күтуп икия алъящәси. Лўв моньшәң-араң ики вәс, вән щәрт посәң хә вәс. Мулты арат хәннәхә мәш-кәши лот эвәлт щи икен нух алмиләс. Матрёна Кирилловна вән яйдал, хәлум хәйл, ищи щәрт пос тайсат па и лыв өнмәлтүлум вўлды ташдал пәта советской лаш тывумн хулыева Касум даль пурайн сутытты хота тәсыйт. И яед тәп даль елпийн юхи юхтыләс. Хән даль тывас, кәт яед имухты сут хот эвәлт даля китсайнән. Па юхи юхтылум хәйл пила хулыева щи даль пәнта долсат. Немулт хәел юхи аңт юхтас.

Матрёна Кирилловна ўшкола юпийн, па вәншак ювум нявре-

Ихущъяң няврем тәюм ими

Е. Каксина М.К. Аликова имайд пила

мәт иты, ищи рәпата щи долс. Щирн даль юпи оләт – щит вәра даварт пура вәс. Арсыр рәпата вәрәнтәс: талн еңк тухад хәрн вәс, хута курас талман яңхас; лўнән турн вәрман яңхасат. Пландал вәра вән вәсат, каркамдалн щи тарматыйләллал. Муй арат арсыр рәпата, хулыева вәрәнтәллә, ар тәхийн рәпитетман яңхас. Щиты, вантә, сәры-юры, вещән нә хурыелн рәпитетман яңхатл күтн па щи мойн юхатса, вәртыса Аликоп Митри ай пуха. Хәрсурт ими вәнпиеидн па щи Помут вош педа тәсә. Щирн икел Николай Дмитриевич Аликов вәнт вой-хўл кәншман рәпитетас, вәнтыман яңхас. Щалта икиел пила хўв ар ол вўлды таш давалман рәпитетсан. Нявремиедал потум

нюки лаңкум хотн щи өнмәлтыйләллә. Ёшлал ёша йисат, күрдал кўра йисат.

Иса Матрёна Кирилловна пильеид пила ихущъяң няврем тай-сән. Кәт пушхиед тәп айтедн вәтшаслә. Лўв вәлмал нәпәт иса каркам имия вәс, лўв ёшнәл эвәлт муй арат рәпата тывиләс. Муй арат няврем тайс, щи арат хурамәң ар ләмәтсух лўв ёнтыләс, вәрәнтәс. Хилыдал, хилнәлдәл хулыева хәншәң юлн ёнталлә.

Икиел тәп хўв нәпәт аң вәс, хўвәншәк аңтәма йис. Ин лўв нявремдал, хилыдал пила атэлт вәл. Матрёна Кирилловна ихущъяң няврем тәюм пильеид иса ям ясәнән нәмман щи тайләллә. Икиел оләңдан ям вудан ясәтлупайл: «Ма Митри ики ай пухием, яртъяң

пушхуп ям хотыеел, мәнәма щи хәйсәллә. Ма ин Аликоп хәюм яртъяң пушхем партем вәнта давәлләдам...» Нявремиедал күш хулыева вәна йисат, хулыева щемьяна йисат, па иса кашәң пушхиел лўв сәмиел дыпийн щи тайләллә. Ил ул, нух кил, нумсыел иса нявремиедал хуша щи вәл.

Ин Матрёна Кирилловна вән, пираш имия йис, нивәл сот ода щи па ванамас, сырь тәюм каркамал худна тайләллә. Муй арат хот дыпи ар рәпата, хулыева щи вәрләллә. Ёш вүшана пунман їнт омасл. Ин лўв өнум Өхәт юхан ай кәртән щи вәл, ихущъяңмит ай пушхиел па щи давәлда, вантыйлда. Ин лўвела вән вўща хошум ясән китлўв, хўв нәпәт, тайдана, яма вәда-хола.

Калтәш Аңкен сорнең
лыпәт хуша
Щуртас ям пеләк
ёшалн хәншәт,
Арсыр хурамәң ар хәнши
щив вәрәс.

Щи арсыр хурамәт күта
Щимәш яснәт
щив па хәншәс:

Аңкы – щит лыләң Йинк,
Аңкы – щит Тәрум нуви,
Аңкы – щит жәтл хошум,
Аңкы – щит хәннәхә

вәлупсы...

Аңкилән нәматы,
Аңкилән давлаты!
Кашәң Тәрум похnum
нуви хәтл

Щиты па нын нәмадн,
Щит нын Аңкилән
нынана мойлум

Тәрум вәлты тынәң
ям вәлупсы.
Евдокия КАКСИНА

Рэт ясн€м сый

*Россия мүйв
луваттыйн 2010-мит
одн худыева мир
лүнхтсайт. Щирн уша
йис, иса 31 шураас
500 хాнты вэл. Щи
күтн ёмвош округн
19 шураас 68 хాнты мир
вэл. Касум, Сөрханд,
Ас па Вах юхайн хాнтэт
ясандал ар хураспят.*

Хэнты ясäң еллы тэтэы щира Югра мүвн рэт яснät одä-нän поступсы вэл. Щи ут щирн хэнты, вухаль па юрн яснät пида рэпитты ёх 25% арат нётупсы тылдáщ вухн майдыйт. Щälta Ас но- пättты тылдáш 13-мит хåтлåн 2011-мит одн Ёмвош округн научно-координационной тåхи пүншса. Тäm тåхийн кэшья губернатор одäн лэнкэр xэ Геннадий Бухтин вэл. Тäта ясäң эхтыйн учёной ёх рэпитлät. Щи тумпи хэнты ясäңän тэса хэншты па арташты тåхи тайлуйв. Щäта кэшья профессор ими Евдокия Нёмысова вэл.

Вэйт дор тылдыш
7-мит хэтэлн 2015-
мит одн рэт яснэт олд-
нэн поступсы вүсү. Щадта щиты тывас, тэм Концепция непек иса муват шуши мир емэнхэтг дэпн вүсү. Ин тэм вэлүүсийн рэт ясн шимл хянхэх тайлд. Щи пята Емвощ округ шуши мир яснэт елдлы тэты мосл. Няврэм вэндтэты тахетн рэпитты ёха па Югра мув кэшайта яха вүянтман вэн рэпата дэшттэй мосл. Ханты, вухаль па юрн яснэтн эвет, пухэт пугартты каш тайтэл пята концепция непек тывас. Ин щи ут поин увас мир оса тахет, ашколайт, вош кэшайт па вэндтыйлтү

Лылдан ясайды тәтүү ёх

вөрәтн кәпәртты ёх
елды рәпитетти питләт.
Тата кашаң тәхийн
нумас па ёр пунман
ямсыева кәпәртты
мосл. Концепция непек
ширн ияха нётәсман
яснат елды тәты питләт.
Шуши мир рәт яснат,
литература па культура
вөрәт вәнләтәты пәты.
Концепция непек тәм
ванан поступсы ләштәт-
са. Ин Ёмвош округн рәт
яснат хүл вәшты питсәт,
шенк шимл хәннәхә
хәнты, вухаль па юрн
ширн путәртты хошл.
Щи пәта Концепция
нәмпи непек ләштәсү,
ләлән Югра мүвн вәлтү
хәнтәт, вухалят па юрнат
иса рәт яснат вәнләтәты
шир ат тайсәт. Югра
мүв вәнләтәты па айдат
ёх вөрәт тәты департа-
мент, культура вөрәт
вантман тайты тәхи,
оса вөрәт тәты департа-
мент, округев хүват-
тайын муниципальной
тәхет кәщайт вантты
питләт, муй ширн йи-
луп Концепция непек
рәпитетл.

Емвощ округн
рәт ясңа̄т иса̄
ан тәруптәты пәта Ас
потты тыләш 28-митт

хăтăлн 1991-мит одн Ас-угорской институт пүншса. Мет олăң кĕ- щая щата хăнты мир учёной ими Евдокия Нёмысова вэс. Шуши мир яснăт, вэлупсын вëрät исторической нау- кайт доктор Надежда Лукина па Венгрия мûв учёной ими Ева Шмидт вэнлтäтыв нётсäнän. Лын унтасäнän ар учёной неме таас. Мосл лупты, 1991- мит одн Нуви сäнхум районан шуши мир йис арапт, пуграт па моньщат ёккättы тăхи вëрса. Щата олăң кĕщая Ева Шмидт вэс. Щälтта 1993-мит одн вухаль ёх йис моньщат па арапт нух хăншты тăхий Сүмätвошн лĕщăтса. Олăң кĕщая учёной ими Светлана Попова вэс. Сëрханл мûвн ищимаш тăхи хуша ар ол кĕщая Аграфена Сопочина рëпитаç. Хăтл етты пе-

лák мұвান хানты па
юрн йис моньщат, арат
әкәтты тәхийн хұв мәр
кәшяд Юрий Айваседа
шәннат вәс. Щи оләтн ар
шуши мир учёной нәм
ёша паватсат. Щиты
ханты, вухаль па юрн
мирят вәлупсы па ясанды
олаңдан ар киника етас.

Интам хятлАс-угорской
институт кэшая учёной
ими Виктория Сподина
вэл.

Щи күтн Югра мүвн
хәнты ясांн 59
ол мэр «Хәнты ясাং»
немуп газета рэт ясá-
нан хәншла. Вухаль
ясаңан «Луима сэри-
пос» немуп непек вәл.
Щалта «Россия-1» немуп
тäхийн рэт яснäтн пу-
тäртты мэр вәл. Щаты
айкел кäншты ёх хәнты
па вухаль ясаңнäнан шу-
ши мир вәлупсы олänан
ай паватлät.

Нын щи вэлдэн, ясäц мосл. Щиты 2013-мит од вүш эвэлт Нуви Сাংхум, Сүмтэвшиг районнэнэн ай тёпиет рэт ясäц вэнлтэлдэйт. Щалта Югра мүвн 29 ăшколайн няврэмт шуши мир ясцат вэнлтэлдэйт. Яма ясäц тайты тёпиет кеша касупсэт вэрантдайт.

Тәп ясңөв ищимурт айлта вәтши питäс. Вантэ, рәт ясäң кашäң хäинсөхә юлн äңки па ащи пидя яма вәнлтäты пäкл. Щирн вельщи сäмн па дыпти нумäсн ясäңа питдайн талты.

Ульяна МОЛДАНОВА

Нётупсэт вэлдэйт

Вой-хүл ведпаслуман, вўлы давалман вэлты шуши мир нётлыйт

**Ёмвош округн
вэнт кэртэтийн вой-хүл
ведпаслуман, вўлы
давалман вэлты шуши
мир кеша арсыр
нётупсэт вэлдэйт. Щи
верэйт одёнэн мүнчева
мүв-авайт вэрэйт тэты
департаментэн
рэпитты ики Евгений
Лавров путартас:**

— Тэм мянум 2015-мит од мэр шуши мир нүшайт түнматты поступы унтаасн хантэта, вухалята па юрната нётупсэт вэрсүв. Щи уттэса паяма рэпитты щира немасия план лэштэцүв шуши мирт вэлупсы елды тэты кеша. Вэнт кэртэтийн вўлы давалман, вой-хүл ведпаслуман вэлты хантэт, вухалята па юрната вэлупсы ён тэруптаты паты вэраса.

Мүн щи щира непект лэштэцүв, лэлн шуши мир нётты вухат

вэлупсы елды тэты кеша 42,2 миллион арат шойт вух есэлда. Ёмвош округн вэлты шуши мир социальной вэрэта дапатт 15 миллион мултас вух мянэс. Эрштэти па кэстэй вэрэта кэтт 15 миллион арат вух мийлясы. Ёмвош шуши мирт ийс вэлупсы вэрэйт елды тэты кеша 2015-мит одн

Вэйт дор тылдэш 2015-мит одн Югра мүв правительства эвэлт шуши мир нүшайта 77 миллион арат шойт вух мэсэ. Щи күтн хантэт, вухалята па юрната ийс вэлупсы елды тэты кеша 42,2 миллион арат шойт вух есэлда. Ёмвош округн вэлты шуши мир социальной вэрэта дапатт 15 миллион мултас вух мянэс.

нух алумты паты, щиты 2015-мит одн федеральной тэхи эвэлт 15 миллион арат вух мэсэ. Щи тумпи мүв вуй нух талты «Аки-Отыр», «Салым Петролеум Девелопмент» тэхенээн эвэлт 131 щурас арат шойт вух мийлясы.

Вэйт дор тылдэш 2015-мит одн Югра мүв правительства эвэлт шуши мир нүшайта 77 миллион арат шойт вух мэсэ. Щи күтн хантэт, вухалята па юрната ийс

ас потты тылдэшн 19-20-мит хэлднэнэн мүв-авайт вэрэйт тэты департамент хуша рэпитты ёх Ёмвош округев губернатор грант нётупсы вухат мира альсэйт. Хантэти, вухаль па юрн мир ийс вэлупсы вэрэйт елды тэты арташты тэхия мир эвэлт нётупсы вухат Сүмэваш, Нуви санхум вош, Кондинской, Нижневартовской, Октябрьской, Советской, Сарханд па Ёмвош районат эвэлт иса

41 непек юхтас. Щи күтн яц тэхи ёх нух питсэйт. Щит воньщумут, тулх, нохар сэмэйт па лыптат ёкэтти вэрийн Советской район эвэлт «Алекс» немуп тэхи, Нижневартовской мүв эвэлт щурас хэ Владимир Борисович Водопьянов, вухаль ёх «Эрупса» немуп община нух питсэйт. Елцы вўлы давалты вэрэйт эхтын Сарханд мүвн вэнт шушийн авиет давалман тэйтэти хэ Клим Егорович Кантеров па Касум мүв ики Алексей Семёнович Тарлин нётупсы вухн мэсийнэн. Щалта хүл ведпаслуман вэрэтийн Кондинской мүв шуши мир «Кама» немуп община, «Старые Косары» тэхи па «Щекурынское» нэмпипи артель вухн нётдэйт. Щи тумпи вой ведпаслуман вэрэйт елды тэты тэхийн шуши мир «Мансийская деревня Старая Мулемья» па «Остяко-Богульск» немуп общинаинэн нух питсэнэн. Ияха тэм вэрэта 25 миллион арат шойт вух мянэс.

Мосл лупты, округ

поступсы ширн вэрум рэт мүвэйтн вэлты хувьтата нялъян нивд миллион арат шойт вух есэлса. Щит 62 рэт мүв непек тэйтэти тэхи нётсүв. Щалта вельши вэн непекаца ювум айлат ёх вухн нётдэйт. Щи тумпи пушкан пила катлэсийлты вэнлтаты вэрэта нялъян яртъян щурас арат шойт вух мянэс.

Ишти кашац ол «Сокровища Севера» нэмуп ванлтупсыя шуши мир общинайт яцхдэйт. Иса тыв Россия арсыр мүвэйт эвэлт ёх юхтыйлдэйт. Щи тумпи тыв Финляндия мүв эвэлт саами ёх яцхийлдэйт. Щив юхтыйлты мир күтн мүн округев ар пүш одён тэхия питылдэс. Щалта хон воша мүн мүвэвэв эвэлт увас мир общинайт юхтыйлдэс. Дыв сүлдэн хүлдэйт, воньщумутдэйт, тулхдэйт па нохар сэмэйт тыныдэйт. Верэнтти ёх щив арсыр өмэш хантэти па вухаль аканят, намтэт па па арсыр утует мира тыныты тэтьялдэйт. Мүн Югра мүвэвэв эвэлт щи ванлтупсыя яцхты ёх Москва вошн нюки хот вэрэнтдэйт. Арсыр мүвэйт күтн Югра – мэт хурамаца вантасл.

Щалта хор ондт нерты тылдэшн 2015-мит одн Нижневартовск вошн «Коренные народы. Окружающая среда. Нефть. Закон» нэмуп вэн мирхот мянэс. Щата мүв вуй нух талты тэхэйт па шуши мир күтэдн арсыр вэрэйт одёнэн путартдэйт. Тэм пүш щи вэн мирхотн 130 хайнхэхэ вэс. Щи тумпи мүн шуши мир вэлты вэнт кэртэтия яцхийлдэйт. Тэмдэш айкел рэт мүвэйт пила рэпитты тэхи кэща хэ Евгений Лавров вэрас.

Ульяна ДАНИЛО

Оса рэпата түвман вэл

**Мэнүм од Нижневартовск
воша рэпата щирн
яңхемен ма тэм район
«Югра лылнуултаты» оса
тэхи кэща не Марина
Антонова (Ахминеева) пида
вэйтантыйлсум. Лёв мэнема
айдат пурайл, рёт ёхдал,
вэлупсэл па оса рэпатайл
олаңан айкел тэс.**

Марина Анатольевна 1958-мит одн Ларьяк кэртэн сема питэс. Лёв анщацел Кирилл Игнатьевич Сигильетов хэнты хэ, милиционер хуята вэс. Щи пурайн увас мув хуваттын колхозаёт пүншсийт, хот войт, вүлдэ ташаёт и тэхия ёкэтты питсийт. Кирилл Игнатьевич хутыса веритэс, щиты шуши мира нётэс, щит пэты лүвэл 1937-мит одн нартамлы щаврамсы. Эвэл, Марина Анатольевна ёнки, щи югийн сема питэс па вэн имет күтн ёнмэс. Ашколайн яма вэнлтылэс, щалта эптэлт луртты па хурамаца сэвты неца, нянь верты хуята рэпитэс.

Марина Анатольевна айдат пурайл анкацет, щащет күтн мэнэс. И щащел – Зоя Петровна Панова. Лёв икел – Василий

**Марина Анатольевна
тыштуман лупас, хуты
юхи хашум олдти шуши
ёх вэйтантыйлты пэты
льв сэйтэла хот тайсэт.
Интэм щи тэхи хулт вусы,
щит пэты вошан увас мир
вэйтантыйлты, емэнхэлдэл
постэты, даварт сүртэлт
түнматты па ёл щирн
путартты иса ѣн веритлэлт.**

Дмитриевич Панов – вулац лаль хэра тэсы, хулта вэшэс, ѣн па вэйтсы... Тэп тэм ванэн Марина Анатольевна унтасн уша ѹис, хуты Василий Дмитриевич Панов лыпэлт тилдэш 1944-мит одн лаль хэрн ухл пунсэлэ. Лёв Выборгской район Талимполлю кэртэн шависы. Вантэ, похоронка непек сема питум тэхия Новосибирской мув Калпашево воша китсы. Лёв па Ларьяк кэрт эвлэлт лаясты мэнэс. Вэлупсэл хуват Зоя Петровна пильеэл давалдэлэ. Марина Анатольевна щи олднан щиты нэмэлдэл: «Ма щащем

йнтэма ѹиты вэнты опрашем лавдэл. Илпуша түхлэн хоп, түтэн хоп юхатты тэхия яңхэс – мосэн, пильеэл юхтэс? Щи пурайн мүн кэт нарутапэн хотн вэсүв, кашан щащем балкона мэнл, ухшамл ёнхэл па щи утн ёвэлдэл. Мүн нэмэслүв, щащев муй ухл атма ѹис? Хуяtn вантлы, муй путартлы? Мүнчева ѿнцл едем вэс. Тэп ёхэт уша версэм, хуты щащем вэлупсы хуват сэм лыпийн нумэс тэтляс, муй щирн лёв пильеэл далясты хэра китсэлэ. Вэлмалн щащем арсыр тэхета пищмайт хэншэс, илпуша пильеэл кэншэс. Щит пэты ма вэна ювмемн иши опрашем кэншты питсум. Интэм лэнхалум, лэлн лёв нэмл па шуши далясты ёх итэ кев хураса нух ат хэншсы».

Ашкола етшуптумал юпийн Марина Анатольевна хон Петра вош А.И. Герцен нэмпи университет хуша вэлты увас мирт института вэнлтылты мэнэс. Лёв яснад щирн, щит мэт эмэш па амтэн айдат пурас вэс. Айдат эвет па пухэт вэнлтылты хуята нюр ёнки-аши юкана вэсэт, иса верн нётсэт, ѹис пурмэсэл ёкэтты па шавиты хота, мет вулац тэхет хуват илпуша тэтлясэт.

Щитэл юпийн нумсэн айдат не Нефтеюганск вош ёшколайн еша рэпитэс, щалта Нефтеюганской мув кэща хотн па па вулац тэхетн. Айтэлн Марина Анатольевна апран хуята ёнмэс. Лёв илпуша арсыр верэт олднан уша верты лэнхэс, муй щирн тэса па түнцирана арсыр шуши мир нुша верэт түнматты рагх. Щиты

Тюменской государственной университет экономической тэхи етшуптэс.

Тэм нумсэн не унтасн 1993-мит од кемн Нефтеюганской район вэнт шушийн вэлты хэнты пушхиет пэты ёшкола пүншсы. Няврэмт пида тэта Людмила Каюкова рэпитэс. ёнкета-ащета щи вэр ѿнцл мэстэс, ванэн омэсты вэнт шушэт эвлэл дыв сэтгэла тёпиет вэнлтылты тэтъясэт.

Щалта Марина Антонова ѿнцл Лемпинской община пүншсы. Щи пурайн тэта хэт хот омэссы, шуши мирт хүл ведпэслуман вэсэт. Мэщатум хүл ваньщсэт, судитсэт, соралтсэт па тынысэт. Мир иса рэпитман вэс.

Щалта М.А. Ахминеева Нижневартовск воша вэлты-холты па рэпитты каслэс. 1999-мит од вүш эвлэл Марина Ахминеева Нижневартовской район «Югра лылнуултаты» оса тэхи кэща пирисы. Лёв яснад щирн, щит вера лаварт пурас вэс. Вантэ, увас мир сыр-сыр юридической верэт ѣн вэсэт. Нижневартовской районэн вэлты увас мир пэты нэмасяя поступсы иидпа хэншты мосэс, лэлн лыведа арсыр верн нёттэ. Щит күш вэлты хотят лэттэ па щит пэты вух сухуптаты верэт, күш ямалты па лекцииты ѿнцл, айдат ёх пэты рэпата кэншты, вой па хүл ведпэслэлти па пасыр-сыр лаварт сүртэлт түнматты мосэс. Тэмхэлт вэнты щи нүша верэт М.А. Антонова вантман тайл.

Вещката рэпата түвман пэйти апран ими «За верность Северу» нэмпи мевл поин мойлэссы. Интэм лёв рүтэштэти вүш ѹис, тэп оса рэпата ишити тэл. Путрэв сухумты елпийн Марина Анатольевна тыштуман лупас, хуты юхи хашум олдти шуши ёх вэйтантыйлты пэты дыв сэйтэлахоттэйсэт. Интэм щит тэхи хулт вусы, щит пэты вошан увас мир вэйтантыйлты, емэнхэлдэл постэты, даварт сүртэлт түнматты па ёл щирн путартты иса ѣн веритлэлт.

Нэмэлдэл, хуты тэм вер кэща яма вантты па түнматты мосэл. Вантэ, Марина Антонова шуши мирям вэлупсы пэты арёр пунэс. Лёв елды иши сэты ям нумсэн па түн верэн увас мирлэв пида рэпитти нэмэлдэл.

Ирина САМСОНОВА

Рәт ясäң йилуп щирн тәлдätт

Тäm мänum лўңän Кудымкар вошн Коми-Пермяцкой округт мўвän вәсум па айлат ёх рәт ясäңа йилуп щирн вәнлтäты хännexhuytatäти пила вәйтантыйлдсум. Лыв күтэлн ѣшколая яңхты нявлремäт пäта киникайт хänhshты тäхи кәща не Надежда Нечаева пила путрремäсум па айкел вүсум, муй щирн лыв айлат ёх тäm иисн рәт ясäңа вәнлтäты пäта йилуп непекäт дәщäтлätт.

– Надежда Станиславовна, муйсäр йилуп непекäт нын хänhshäty, ләлн ѣшколая яңхты нявлремäт коми-пермяцкой рәт ясäңа яма вәнлтäты?

– Мүң Кудымкар вошев информационно-методической тäхийн ѣшколайн рәпитетты ненäт пила немасыя щимäш поступсы версүв па киникайт дәщäтсүв, мäта утат хүватн рүш ясäң классäтн вәнлтäйлтү пухät па эвет коми-пермяцкой ясäңа вәнлтäты вәритлүв. Тämхätl кимит класс вүш эвälт «Рәт ясäң культура муҳты» вэр уша павättty питлүв. Вантэ, одäңмит классän ѣшколая юхäтты ай нявлремäт вельщи ямсыева алфавита па непек лўңäтты щирäta вәнлтäйлätт.

– Муй щирн рәт ясäңа тäm иисн культура муҳты айлат ёхлүв вәнлтäты рäхл?

– «Рәт ясäң культура муҳты» поступсы щирн, лыв сырья коми-пермяцкой ясäңа кимит классän уша вәрлätт, щи вэр юпийн хәлмит классän словосочетанияйт ушäна-сащäна дәщäтлätт, щäлтä нялмит классän арсыр хурамäң предложенийайт ямсыева аякäтты питлätт.

– Муй пäта наң учителят пила рәт ясäңа нявлремäт вәнлтäты пäта тämäш факультативной программа вэрсäн?

– Тäm вэр одäңän ма

ар од немäссум. Ма, вантэ, күш ѣңкем-ащем рүшäт па айтэлн коми-пермякäтнявлремäт күтн єнумсум. Хэн ѣшколая вәнлтäты тәсниом, иши-ты коми-пермяцкой классän вәнлтäйлдсум па щи ясäңän шенк тәса путäртты па хänhshты хошлум. Щи вулан вэр тумпийн, 1979-мит одн Кудымкар вошн педучилиша етшуптäсум, мäта тäхийн иши лыв рәт ясäңа елды вәнлтäсум. Тäm Кудымкар вошн нялъяң од вәлдум па рәпатаем щирн коми-пермяцкой ясäң шенк яма па сämäңа тайдем. Мүң учителят пила немасыя коми-пермяк айлат ёх вәнлтäты пäта тämäш непекäт хänhshäly. 2010-мит одн, мүң Коми-Пермяцкой округев эвälт учителят Финляндия хон пелка тәтъялсäйт. Щив ма па яңхсум па түнцириäna вантсум па артадäсум, муй щирн финно-русской ѣшколаитн нявлремäт вәнлтäйлätт. Финляндия хон пелäк, вантэ, финской па шведской ясäңäн государственной щирн лўңäтлätт. Щäлтä щи ясäңäн тумпийн, ѣшколая яңхты айлат ёх английской ясäңа па вәнлтäйлätт. Ма щирэмн, мет вулан вэр -щитхен Финляндияин нявлремäт айтэлн рүш ясäңän лупты па хошлätт. Щи вэр тәты пäта лыв хущела учителят вәлдätт па рәпителäт. Хэн мүң

арсыр ѣшколаитн вәсүв па вантсүв, муй щирн ай пухät па эвет ар мир ясäңа и дапäт мär түнцириäna вәнлтäсийт, щи щосäйт ма щимäш нумäсн щи юхäтсюом, хуты округевн иши-ты мүң айлат ёхлүв рәт мир ясäңа рүш ясäңуп ѣшколаитн вәнлтäты яма рäхл.

Па хон пелäкн, вантэ, муйкем аршäк мир ясäңän хännexhä путäртты хошл, щи арат лўв лепäлн вәлтү хännexhuytatätn сämäңа тайты питла па иши күрумн и рәпата эвälт па тäхия мäntы вәритл. Арсыр мирят ясäң вәйттү хә муй не ёшн-күрн рәпитетты ишипа ѣн питл. Лўв ух велмалн кашäң ай муй вәншäк вэр ләщäтты вәритл па щит пäта ям вәлупсы щира питл. Тәп щит пäта па хон пелäк ѣшколаитн нявлремäт арсыр мир ясäңа па сыр-сыр вәлтү-холтү щирäta яма вәнлтäйлätт.

– Мäта од вүш эвälт наң «Рәт ясäң культура муҳты» айлат ёх ѣшколайн вәнлтäты вэр тәты питсäн па муйсäр хännexhuytatäti пила щит түнцириäna па ушäна-сащäна дәщätänsä?

– Финляндия хон пелäк эвälт юхäтмемн од мär немäссум, муй щирн мүң рүш ясäңуп ѣшколаитн щи вэр рäхл.

верты, ләлн иши-ты коми-пермяцкой рәт ясäңа айлат ёхлүв вәнлтäты ат вәритсүв. Щит пäта сырья вошäң учителят ияха ѣкäтсум па уша павättsum, хуты юхи хäшум одätn рәт ясäңа вәнлтäты вәрт мänlät. Еша ѡхатшäk, 2011-мит одн, мүң и нумäс версүв па йилуп факультативной программе дәщäтсүв, хута «Рәт ясäң культура муҳты» вәнлтäты щирät непека нух хänhshäv.

Тäm иисн, вантэ, коми-пермяцкой ясäң, ѣшколайн вәлтү поступсäт щирн, тәп факультатив унтасн уша павättty räxл. Мет одäңän кимит, хәлмит па нялмит классäтн вәнлтäйлтү нявлремäт пäта йилуп хурäң киникайт хänhshäv. Кашäң щимäш киникай непекäт дәщätсүв, ләлн нявлремäт щиттä хуши уша вәрум ясäңат нумäс щирн нух хänhshты ат вәритсäт. Тäta мосван-нän ветмит па хәтмит классäт пäта иши-ты вәнлтäйлтү киникайт мүң хущева ётсäт. Айлат ёхлүв шенк әмшäа рәт ясäңа тайлätт па вешката лўвэл вәнлтäлät. Ма немäстемн, шенк мосты вэр лыв пäтэла мүң версүв.

Владимир НОСКИН

Пунси кәртәң нө кәщая йис

2001-мит одн Пыть-Ях воши пурмасат ёкättты па шавиты хот пүншсы, щи пурайн щи тাখи этнографической музея алъящасы. Щи ут вәрәс па оләң кәщая Галина Петровна Марченко вәс. Щи пур вўш эвәлт па интум вәнты щи музей «Северное сияние» немуп тাখи мүвн вош пүнәл хуши вәл. Мет оләң хотат, дупасат па па утат «Балык-лес» немуп тাখи вух унтасн омассыйт. Щит юганской хәнтэт вәлты хотат. Щитат тумпии музей тайл ванлтупсэт верты, пурмасат шавиты па щитат ед тыныты хот ийтат.

2007-митоли экомузей кәщая Зоя Лазаревна Жавко павацты. Дүв А.И. Герцен немуп Российской государственной педагогической университет (Санкт-Петербург) хуши вән непек холумтас. Муй вўрн Пунси кәртәң ёнмум хәнты нө кәщая йис, щи оләңдән лүв пидала Пыть-Ях воша яңхемин путартсанни.

— Мүн семьеевн ар няврим вәс, итәхапшилўв ай пурайн ёнтәма йисат. Володя яюм па Альбина упем Пунси кәрт хуши Нефтеюганской районан сёма питсән. Интум вәнты Володяем имел па нявримда пила вўт кәртәң вәл. Альбинаем Угут хуши вәл, щита күлупн рәпитл.

Вән Юхан күш мүн кәртәв эвәлт хўви вәл, ищипа мүн юганской хәнтета лўнтаслўв. Ма щи юханан Каюково кәртән Сәрханл район хуши сёма питсум, ўңкем-ашем и мәр щата вәснан. Дүн кәртәв Каюково пүнәлди вәс, тайди вўлылўв пила Пунси хуши вәснуб, хута мухалая ёхум вәл. Кәртиев Пунси немуп лор хонанан омасл. Лүв немал пүн ясн эвәлт тывас. Вантэ, товийн щи дора васэт латыйлдат.

Ашем Лазарь Николаевич Каюков, лүв 1938-мит одн сёма питас. ўңкем Варвара Васильевна Каюкова, эви опраш нәмл Курломкина. Лүв 1940-мит одн сёма питас, Вән Юхантий мүвн ёнмас. Пётр Васильевич Курломкин яйл вәнтвой паватты хәя вәл. Лүв ар мирн вәлди, хәнты вәлупсы, арят па моньшат яма вәл па арсыр непекан

ёх щитат лүв эвәлтада нух хәншат.

Хән ма вәнлтыйлты питсум, щи йисин Каюково хуши ўшкола ёнтәм вәс, ўхат питы вуй ходумтты мир вух унтасн омассы. Щит паты ма Угут кәртәң вәнлтыйлдум. Ашем ищи щата вәнлтыйлдас, ўңкем Таурово хуши щи вёр вәрәс. Интум вәнты катра Угутан музей хот тумпийн юхан хонанан щи ўшкола хот омасл. ўхат йилуп ўшкола хот омассы, хута интум ай нявримат вәнлтыйлдат па интернат вәл. Яюм, упем па ма щата вәнлтыйлдус. Ай пуреев интернат мәнәс, тәп тайди Пунси кәртэва рўтищаты яңхсуб па лўнан хәдум тыладш юлн вәснуб.

Ўшкола етшуптумем юпийн ай нявримат давалты нәна йития ємвош педучилищая мәнсум. Хән ўшколайн вәнлтыйлдум, нявриман воспитательлўв нәдам мәнәм партсат: «Зоя, садика яңха, пушахлўв юхи тўва па лыв пидала омса». Вантэ, щи пурайн лыв айлат нәна вәсат па якты муй емәнхатла яңхты дәнхасат. Ма ай эвет краеведенияя па пурмас вәртыя вәнлтаслам. Лывела вәртут вәрты эмаш вәс, ўхат щитат ванлтупсэтн

мира ванлтаслам па Нефтеюганской музея тәтъяслам.

1999-мит одн Пыть-Ях воша касалсум. Тата мира нётты па шуши ёх культура нух алумты хот вәс. Щи тাখи кәща нән Ольга Николаевна Кузнецовойн ма щив вохсыюм. Щи юпийн хот дәтсум па 2000-мит од вўш эвәлт щата рәпитты питсум. 2007-мит одн щи тাখи пасыра вәрсы, щалта культура хот па этнографической музей ияха кәрәтсыйнан. Щи ут краеведческой немн алъасы па ма кәщая вәрсыюм.

Пыть-Ях хуши тәп и музей вәл, вошев ай па щикем арат тәрмәл. Шуши мир вәлупсы оләңдән вәрәнты ванлтупсылўв вошан ёхн сәмәна тайлыйт. Кашан ол Вурна хатла, Мүвтәл мират па финно-угрят хатла арсыр каш хәрәт дәштлўв. Победа хатл иши постайлўв. Дүнан ай ёх паты рўтищупсы вәрәнтылўв, «Спасти и сохранить» немуп вәр питылты артән эвет-пухат паты ванлтупсэт, юнты па якты-ариты хәрәт вәрлўв.

«Северное сияние» немуп рўтищаты тাখийн ванан вәлты щенк ям. Вантэ, щив юхтийлты ёх музея иши дәнтийлдат. Тата лывела хәнты хотин омасты па хур вўты щенк әмаш. Нәнэт па хәйт рат хәр хонанан омасты сәмәнэт. Ияха мәнты айлат ёх порел вәрты хатлан нәмасия музея йилдат па емән тাখия щел вух пунлдат, сух шўкэт юха йирдат. Вәнлтыйлты пухиет па эвиет экзамен питты елпийнемәнлупасещалт пойкщалдат, лән щитэл яма ат мәсат. Ар ол мир пила рәпитман вошан мирев хәнты вәлупсы па мүн культурыаев яма тайты вәнлтасев.

Реональда СУРЕЙСКАЯ

Юхи хাযчум олайтын шаңта 38 катра хотомсас, аралык пеләк щитит-хәлум хот йитуп хотат па кәт наструпай хотнан вәсәт. Йилда омасты хотат итнәл хот йит вәл, кирмаш вән хотати хәтхүщяң па хәс нял арат квартира вәл. Щи тухәлди ямшак хотат дәтты поступсы рүвн шуши ёх нух нәттәи вухн мәлдыйт па щит унтасы лыведа хот вүләт.

2013-мит одн Анд-

рей Васильевич па Екатерина Александровна Пяк кәт йитуп хоти мәсүйнән. Щи йилуп хот каврум йинк па арсыр тәм йис щүңкәт тайл. Щив касалты вәнты Пяк хотан ёх катра паварт хоти вәсәт. Илати Касум воша яңхәмәм пурайн, вошан кәща не Алсу Назырова пила щи ёх вәлты хот вантты ләңтыйлдумн. Юлн тәп Егор пухан

Кәртәң ёха йилуп хотати ям вәлты

Мүң ар пүш «Хәнты ясәң» нәпекн хәншәү, Нуви сәңхум районан ар вәр вәрлы, дәлн шуши ёх ямшак хотати ат вәсәт. 2014-2020-мит олайтын вәлты хотат омасты па мира мәтти олайлан поступсы вүраңан Касум вош па йилуп хот омаслы па ивәнтлы катра хотат нух лосытлыйт.

вәс, ўңкел, ашед па упел ўнтәм вәсәт. Хән лүвөл иньшәссүм, хутысаты вәлдәт, дүв мәнәма юхды лупәс, лыведа щенк ям йилуп хоти вәлты. Щит пәтти интум катра хотәл олайлан ѣн па нәмәлмийләт. Тәп вәлты хот пәтти лыведа вух сухуптаты худна давәрт. Вантэ, Егор ашед пила нәмхута ѣн рәпитеттән. Лүв нәмәсл, ешайн щи вәр түңматләл, тәм йитн түт хәрритти тәхия рә-

питты мәнл па вухәңа ийл.

Алсу Назырова:

- Егор - каркам пух, интум лесоохрана нәмуп хота рәпитеттү вүлә. Щит щенк ям вәр. Пяк хурсап шуши ёх хән вән хоти вәлты тураса йил, щи пурайн войхүл велпәсләтти вәнта мәндәт. Вүрн лыв хотат тайләт. Егор вәл-вәл Хүлдора щатьщащел омсум хота яңхәл па Ѣшта хүл вел.

Реональда ОЛЬЗИНА

Лухан кәсупсы вәс

Тата мосванан
Ас хәлты тылдаш 20-
мит хәтл вүш эвәлт
па иса 24-мит хәтл
вүш вәнта Ёмвош
Долина ручьев нәмуп
тәхийн Югра мүве
лувати вәрүм лухан
кәсупсы вәс.

Щит пәтти кәсупсыя 100 мултас айлат ёх округев арсыр тәхет эвәлт нәмасья тыв юхтылдәт. Лыв Сүмәтвош, Сәрханл, Ёмвош, Советской, Октябрьской районат па Радужной, Пыть-Ях, Сәрханл, Нижневартовск, Нефтеюганск па Ёмвош вошат эвәлт вәсәт. Мосл лупты, хуты кәсупсын нух питум вәрәт иса хәншәйт па елды лүнәтлыйт.

Тәм округев Лухан кәсупсы олайлан мәнәма кәстү щират арталаты не Людмила Пьянкова айкел вәрәс па тәмити путартас:

▲ Высокий берумжар

такиадая щи лухан кәсупсын нух питум вәрәт иса хәншәйт па елды лүнәтлыйт.

Тәм округев Лухан кәсупсы олайлан мәнәма кәстү щират арталаты не Людмила Пьянкова айкел вәрәс па тәмити путартас:

- Мүң округев кәсупсыя 12-мит арсыр тәхи эвәлт айлат ёх юхат. Ма щирәмн, щит мәт ёрән-щомаң пухат па эвет. Тәм хәтләтн ямсыева вантты па арталаты питлүв, муйсар няврәмәтсыр-сыркәстү щирати олай тәхет ёша

паватләт. Ин кәссәт тәп 1998-мит одн сәма питум айлат ёхлүв. Лыв күтәлн яң километра лухан хәхәлдман мәткора юхат: Сәрханл район эвәлт - Данил Савин, Советской район эвәлт - Лина Кудисова; кимит тәхийн Октябрьской район эвәлт - Александр Бурменский па Сәрханл вош эвәлт - Анастасия Игнатьева; хәлмит тәхийн Ёмвош эвәлт - Михаил Владимиров па Юлия Долгушина.

Мосл лупты, хуты тәм лухан кәсупсын айлат ёх эвәлт елды па мәт ёрән-щомаң кәстү хәннехуятт яма арталаты питлүв, дәлн лыв Россия мүве пәтти па мулты пурайн кәстү па нух питты вәритеят.

Владимир
ЕНОВ

Йис хурāң ванлтупсы

*Ас-угорской айлат ёх тা�хи 20 ол сёма питум хातл постайтыйн
Ёмвош культура веरят тәты хоти «Рөт тыхал» вән кәсупсыйн
«Миг и вечность» нәмпи хурāң ванлтупсы пүншы.*

Тыв шуши мир учёной ёх, поэтат па писателят, непекаң хуята, культура па искуства веरят тәты имет па икет, арәң-якәң мир, айлат ёх, щәлта мойна юхтум финно-угорской мират ақташсат.

Тәм әмаш веर күтн апраң нә Алла Иштимирова-Посохова ванлтупсы ләштәт, дәлн Югра мүвн вәлты айлат ёх йис пурас вүш эвәлт тәм пурас вәнты хоттәл ёх вәлупсы, арсыр рәтат вәлупсы ат вәсәт па елды лавалман ат тайсат.

Хэт тылдыш мәр хурāң кәсупсыя Сүмәтвош, Нуви сәңхүм вош, Манстар, Сәрханл па па районат эвәлт хәнты, вухаль, вәнт юрн йис вәлупсы одәнән 1930-мит ол вүш эвәлт 1990-мит ол вәнты хәлумсotкем хур китсы.

Щи арат йис хурат эвәлт 90 хур пиристы, вән непека версы па ванлтупсыя ләштәтсы.

Арталаты ёх яма хурат вантсат па нух питум утат щиты пирисат:

— «Хоттел ёх хур» вәрн – Наталя Ахмадуллина па Андрей Сопочин нух питсәнән;

— «Рөт хот» вәрн – Татьяна Яврова па Иван Кузнецов. Мосл ястәты, хуты и хур тәм одн вүсы. Щит Иван Кузнецов «Вән йиңк» нәмпи вүюм хур. Лүв ванлтас, муй щирн тәм лүңән аңкел-ащел вәлты Сәрханл район вәнт шушийн омәсты паварт хоттәт йиңкән ләп амәртсыйт.

— «Мүв-ават няврем» вәрн – Ольга Гусельникова, Марина Матвеева па Анастасия Казамкина пирисийт;

— «Йис, катра хур» вәрн – одәнәмит тәхия Сүмәтвошин вәлты хәнты ими Валентина Андреевна Решетникова питас. Мойлупсы лүв Татьяна эведа катлуптасы. Хурн вән щащел Марфа Семёновна Ользина, лүв каркам ёнтасты ненә вәс. Щи тумпийн Мария Яковлевна Сенгепова па Валерия Гындышева иши ишак

непекнәнән катлуптасыйнән;

— «Шәңкап хур» вәрн – Людмила Калистратовна Зубакина па Ольга Гусельникова нух питсәнән.

Тәм ванлтупсыя немасыя Анастасия Федий юхтас. Лүв 1930-мит одн вүюм хур кәсупсыя китас. Щи одәнән айлат нә щиты лупас: «Тәм хурн ма вән щащашем Василий Кузьмич Вьюткин. Лүв 1884-мит одн сёма питас. Вүдәт давалты хуят, Щекурыя кәртән Киров нәмпи хүл артелян кәщая вәс. Щи пурайн икет күл па хүв әптәт тайсат, иметн кät сэва сэвийлсыйт. Тәм хурн щи хүв әптәт яма кәлдәт».

Щитумпийн Алла Иштимирова-Посохова вәна пелка ювум хуята ишак непекәт иши мойләс па пәмащица яснат лупас. Щит Т.А. Молданова, Е.А. Нёмысова, Д.В. Герасимова, Р.К. Бардина па па хуята. Вантә, лыв айлат ёх пила вәйтантыйлсат па ванлтасат, муй щирн тәса па түңцириңа йис рәт дәрәт одәнән путрат па хурат ләштәтты мосл.

Елды ақташум йис непекәт эвәлт хурāң киника ләштәтты па есәлты нәмәслы.

Ирина САМСОНОВА

Ханты ясанг (Хантыское слово) №3 (3447), 12.02.2016

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа - Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа - Югры

Редакция

Главный редактор –
Решетников Р.Г.
Телефон (3467)33-36-82
Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Ответственный секретарь –
Новыжкова Н.В.
Телефон (3467)33-24-02
Телефон (3467)33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467)33-17-52
E-mail: luima@ugracom.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

Подписано в печать:

по графику 11.02.2016г.;
фактически в 9.00
11.02.2016г. в 9.00
Индексы **04393, 54393**
Тираж **2210** экз. Заказ
Цена свободная

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных

технологий и массовых
коммуникаций по
Тюменской области, ХМАО-
Югре и ЯНАО. Свидетельство
о регистрации ПИ №ТУ 72-
00796 от 23 января 2013г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает точку
зрения
редакции.